

انجمن علوم سیاسی ایران و سیاست‌ورزی

از نشر آماش سری تا واقع‌گرایی

دکتر محبتی مقصودی

نیره عرب

سرشناسه: مجتبی مقصودی، ۱۳۴۲

عنوان و نام پدیدآور: انجمن علوم سیاسی ایران و سیاست‌ورزی؛ از اندیشه آرمانشهری تا واقع‌گرایی

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

مشخصات نشر: تهران: شور آفرین، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: وزیری: ۴۵۴

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۵۷-۸۱-۵

شرشر آفرین

انجمن علوم سیاسی ایران و سیاست‌ورزی؛ از اندیشه آرمانشهری تا واقع‌گرایی

دختر مجتبی مقصودی

مبیره

صفحه‌آرا: محمود قره‌داغلی / گ. ج. ج.

طراح جلد: سعید سجایی

ویراستار: سیمین حاجی‌پور ساردویی

چاپ و صحافی: پردیس دانش

چاپ اول: بهار ۱۳۹۹

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: هشتاد هزار تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۵۷-۸۱-۵

نشانی: تهران، خیابان مطهری، کوچه پروشات، پلاک ۲۵

تلفن: ۸۸۴۳۰۴۹۰؛ همراه: ۰۹۱۲۵۵۷۹۱۴۵

فهرست

۱۳	 مقدمه
۱۷	 بخش اول - تأملات نظری
۱۹	 تأملی بر مبانی نظری
۲۲	 ویژگی‌های انجمن‌های علمی
۲۴	 کارکرد انجمن‌های علمی
۲۷	 بخش دوم - انجمن علوم سیاسی ایران در پرتو سازد کارهای تأسیسی و کاربردی
۳۰	 انجمن علوم سیاسی ایران؛ از تأسیس تا انسجام
۳۳	 اهداف و خط‌مشی‌ها
۳۳	 ساختار اداری و شرح وظایف
۳۶	 پرتوی بر فعالیت‌ها و عملکردها
۳۹	 بخش سوم - همایش‌های علمی؛ روندی تأثیرگذار بر دانش سیاست
۴۱	 فصل اول - همایش‌های سالانه انجمن علوم سیاسی ایران
۴۱	 مروری بر همایش‌های انجمن علوم سیاسی ایران
۴۴	 همایش اول: وضعیت آموزش و پژوهش علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران
۵۹	 همایش دوم: آموزش علوم سیاسی؛ چشم‌اندازها و راهکارها
۷۲	 همایش سوم: وضعیت پژوهش در حوزه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل در ایران
۸۵	 همایش چهارم: ایران، سیاست، آینده‌شناسی

- همایش پنجم: رویکرد ایرانی به دانش سیاست ۱۰۲
- همایش ششم: امنیت منطقه‌ای در پرتو تحولات جهانی: تحلیل علمی دگرگونی‌های خاورمیانه ۱۱۳
- همایش هفتم: حکمرانی، سیاست و دوستی ۱۲۸
- بررسی وضعیت همایش‌های سالانه انجمن علوم سیاسی ایران ۱۴۲

- فصل دوم - مشارکت انجمن در برگزاری همایش‌های علمی** ۱۵۷
- همایش ملی فضای مجازی و سیاست ۱۵۸
- همایش تاریخچه بحرین و جزایر ایرانی خلیج فارس از دریچه اسناد ۱۶۸
- همایش مطالعات خاورمیانه در ایران ۱۷۱
- همایش ۵۰ سال پس از انقلاب ۲۵ ژانویه؛ درس‌ها و دستاوردها ۱۷۴
- یافته‌های رصیف همایش علمی مشترک انجمن علوم سیاسی ایران ۱۸۱

- فصل سوم - همکاری و حمایت از همایش‌های ملی** ۱۸۵
- همایش هویت اسلامی و ملی ۱۸۶
- همایش پژوهش اجتماعی و فرهنگی - جامعه ایران ۱۸۸
- همایش ملی خلیج فارس ۱۸۹
- همایش جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا: نظم و حکمرانی منطقه‌ای و جهانی ۱۹۰

- بخش چهارم - ایجاد فضای گفت‌وگو در تعاملات علمی** ۱۹۳

- نشست اول: بررسی آسیب‌شناسی درس مبانی علم سیاست ایران ۱۹۷
- نشست دوم: آسیب‌شناسی روش پژوهش‌های سیاسی در ایران ۲۰۲
- نشست سوم: بررسی ابعاد سیاسی و بین‌المللی تهاجم اسرائیل به غزه ۲۰۵
- نشست چهارم: نشست صمیمانه با مشارکت ۳۵ نفر از اعضای پیوسته ۲۰۷
- نشست پنجم: سلسله نشست‌های مطالعات امنیتی در ایران ۲۰۹
- نشست ششم: شصتین سالگرد ملی شدن صنعت نفت ۲۱۳
- نشست هفتم: سلسله نشست‌های توسعه سیاسی در ایران ۲۱۴
- نشست هشتم: بررسی وضعیت علوم سیاسی در ایران ۲۱۷
- نشست نهم: آسیب‌شناسی پژوهش رشته روابط بین‌الملل در ایران ۲۲۰
- نشست دهم: سلسله نشست‌های علمی تحلیل تحولات خاورمیانه در شهرستان‌ها ۲۲۲
- نشست یازدهم: ایران و نظریه‌های روابط بین‌الملل: واقعگرایی در بونه آزمایش ۲۲۶
- نشست دوازدهم: ظرفیت‌ها و موانع تعاملات بین‌المللی در رشته‌های علوم سیاسی ۲۲۸
- نشست سیزدهم: ایران و نظریه‌های روابط بین‌الملل: صلح‌خواهی، همکاری‌های بین‌المللی و نهادگرایی ۲۳۱
- نشست چهاردهم: آسیب‌شناسی پایان‌نامه‌های علوم سیاسی ۲۳۱

۲۳۳	نشست پانزدهم: روش‌شناسی مطالعات منطقه‌ای
۲۳۸	یافته‌های توصیفی نشست‌های علمی انجمن علوم سیاسی ایران
۲۴۳	بخش پنجم - نقد و بررسی کتاب
۲۴۷	۱- کتاب فرهنگ و متن
۲۵۲	۲- کتاب بنیادهای هویت ملی ایران
۲۶۱	۳- کتاب هنر هویت و سیاست بازنمایی
۲۶۷	۴- کتاب دانشنامه فقه سیاسی
۲۷۰	۵- کتاب پژوهش در علوم سیاسی
۲۷۳	۶- کتاب الهیات سیاسی
۲۷۵	۷- کتاب درآمد بر جامعه‌شناسی سیاسی ایران
۲۷۷	۸- درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی: تنوع قومی، مسایل و نظریه‌ها
۲۸۴	۹- کتاب اندیشه سیاسی متفکران مسلمان
۲۸۵	۱۰- کتاب مجلس و سیاستگذاری در ایران
۲۸۸	آثار و افکار دکتر محمود سریع‌اللم - پژوهش و بررسی
۳۰۵	یافته‌های توصیفی جلسات نقد و بررسی کتاب انجمن علوم سیاسی ایران
۳۰۹	بخش ششم - تولیدات علمی
۳۱۳	۱- طرح‌های مطالعاتی انجمن علوم سیاسی ایران
۳۱۳	الف) ارزیابی و ممیزی مطالعات امنیتی و استراتژیک در ایران
۳۱۷	ب) توسعه سیاسی در ایران
۳۲۱	ج) ممیزی وضعیت علوم سیاسی در ایران
۳۲۶	د) ممیزی مطالعات قومیت در ایران با تأکید بر سلامت اجتماعی
۳۲۹	۲- پژوهشنامه علوم سیاسی
۳۳۵	۳- کتاب‌های انجمن علوم سیاسی ایران
۳۳۹	۴- چکیده مقالات همایش‌های سالانه انجمن علوم سیاسی ایران
۳۴۱	۵- گاهنامه انجمن علوم سیاسی به صورت مکتوب و الکترونیک
۳۴۳	یافته‌های توصیفی انتشارات انجمن علوم سیاسی ایران
۳۴۷	بخش هفتم - کمیته‌های علمی؛ تخصصی‌گرایی مطالعات دانش سیاست
۳۵۰	ساختار کمیته‌های علمی
۳۵۰	شرح وظایف کمیته‌های علمی

۳۵۱	کمیته‌های تخصصی انجمن علوم سیاسی ایران
۳۵۱	۱- کمیته جامعه‌شناسی سیاسی
۳۵۲	۲- کمیته روابط بین‌الملل
۳۵۴	۳- کمیته مطالعات منطقه‌ای
۳۵۶	۴- کمیته اقتصاد سیاسی
۳۵۷	۵- کمیته اندیشه سیاسی
۳۵۸	یافته‌های توصیفی کمیته‌های علمی انجمن علوم سیاسی ایران

بخش هشتم - کارگاه‌های آموزشی راهکاری کارآمد در کادرسازی

۳۶۸	۱- کارگاه آموزش جستجوی پیشرفته دانش سیاسی و روابط بین‌الملل در اینترنت
۳۶۹	۲- کارگاه آموزشی آشنایی علمی
۳۷۱	۳- کارگاه آموزشی مهارت مذاکرات بین‌المللی
۳۷۲	۴- کارگاه آموزشی تحلیل گفتمان
۳۷۳	۵- کارگاه آموزشی آینده‌پژوهی
۳۷۴	۶- کارگاه آموزشی پروپوزال‌نویسی
۳۷۴	۷- کارگاه آموزشی روزنامه‌نگاری سیاسی (۱ و ۲)
۳۷۶	۸- کارگاه آموزشی فن ترجمه
۳۷۷	۹- کارگاه آموزشی اروپاشناسی
۳۷۸	۱۰- کلاس‌های اندیشه سیاسی در قرن بیستم
۳۷۹	مروری بر وضعیت کارگاه‌های آموزشی انجمن علوم سیاسی ایران

بخش نهم - فرهیختگان دانش سیاست؛ پیوندی میان گذشته و حال

۳۸۳	همایش نخستین یادمان فرهیختگان دانش سیاست
۳۸۴	۱- نظرخواهی از اعضای پیوسته انجمن علوم سیاسی ایران
۳۸۴	۲- طراحی و ساخت تندیس یادمان فرهیختگان
۳۸۵	۳- همراهی نهادها و مؤسسات پژوهشی و فرهنگی
۳۸۵	۴- تهیه ناهنگ‌های خاطره‌انگیز و پوستر همایش
۳۸۶	۵- انتشار ویژه‌نامه همایش یادمان دانش سیاست به صورت الکترونیک
۳۹۰	تجلیل از پیشکسوتان علوم سیاسی و روابط بین‌الملل

بخش دهم - گزارش کمی یک دهه فعالیت انجمن علوم سیاسی ایران

۳۹۳	۱- گزارش عملکرد انجمن
۳۹۵	

۳۹۷	۲- تعداد مقالات و چکیده مقالات
۳۹۸	۳- تعداد مشارکت‌کنندگان
۴۰۲	۴- میزان مشارکت مراکز آموزشی و پژوهشی کشور
۴۰۹	۵- توزیع جنسی، منطقه‌ای و رتبه‌ای اساتید
۴۱۱	۶- توزیع جنسی، منطقه‌ای و رتبه‌ای دانشجویان و پژوهشگران
۴۱۷	بخش یازدهم - بررسی اطلاعات و روندهای پیش رو
۴۲۳	مدل تحلیل روندهای محیطی (STEEP (V))
۴۲۴	بررسی روندها، موجود در انجمن علوم سیاسی ایران بر اساس روش تحلیل روند
۴۲۴	۱- عوامل اجتماعی (Social)
۴۲۷	۲- عوامل فناورانه (Technological)
۴۲۸	۳- عوامل اقتصادی (Economic)
۴۳۰	۴- عوامل زیست محیطی (Environmental)
۴۳۱	۵- عوامل سیاسی (Political)
۴۳۲	۶- عوامل ارزشی (Values)
۴۳۲	اهداف آینده انجمن علوم سیاسی ایران
۴۳۳	آینده انجمن علوم سیاسی ایران بر مبنای ادوایی سیاسی استراتژیک (SWOT)
۴۳۴	تجزیه و تحلیل محیط درونی و بیرونی انجمن علوم سیاسی ایران
۴۳۸	راهبردهای انجمن علوم سیاسی ایران در آینده
۴۴۱	حسن ختام
۴۴۵	منابع
۴۴۵	الف) منابع فارسی
۴۵۲	ب) منابع لاتین
۴۵۴	ج) منابع اینترنتی

مقدمه

تحولات و گستردگی تعاملات علمی جهان امروز سبب شکل‌گیری نهادهای علمی با هدف ارتقای نقش و جایگاه علم در پیشبرد اهداف توسعه‌ای جوامع شده است که از مهم‌ترین مؤلفه‌های آن تولید اندیشه‌های علمی با عنوان دستاوردی اساسی و تأثیرگذار در روند تکامل توسعه علمی است. از آنجایی که پویایی جامعه علمی در تولید اندیشه‌های نوین تبلور می‌یابد، لذا میزان تأثیرگذاری این نهادها بر چرخه مستلزم ایجاد زمینه‌ها و بسترهای مساعد برای رشد و شکوفایی، توانمندسازی سازمانی و انسانی و پذیرش نهادهای علمی به عنوان ارکان سازنده علم و دانش و نیازمند تعامل متقابل با دیگر دستاوردهای علمی سایر جوامع است که در نهایت، تولید اندیشه‌های علمی، پیشرفت علم و مدراری جوامع را به دنبال خواهد داشت.

بنابراین، افزایش تعاملات علمی در گرو تولید اندیشه‌های علمی است که ارتقای دانش در حوزه‌های تخصصی از پیامدهای عمده آن به شمار می‌رود. توسعه علمی منتج از کاربردی شدن نقش انجمن‌های علمی در ساختار سیستم‌های آموزشی و سایر اثرات آن بر فرآیند سیاستگذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌های کشور است و جمیع این عوامل افزایش نیروهای متخصص و مشارکت گسترده جامعه علمی و در نهایت بهبود و ارتقای جایگاه سیاستگذاری علمی را در پی خواهد داشت. همچنین بهره‌مندی انجمن‌ها از نیروهای کارآمد در حوزه‌های تخصصی سبب شده که انجمن‌های علمی به عنوان گروه مشاورین و متخصصان در حل موانع و مشکلات جوامع از نقشی مهم برخوردار شوند.

در عصر حاضر، تحولات گسترده در تعاملات نظام بین‌الملل سبب اهمیت نقش و جایگاه سازمان‌های غیر دولتی و انجمن‌های علمی در روند تصمیم‌گیری در سطوح ملی و بین‌المللی و

اعمال نفوذ در حوزه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شده است. این امر حاکی از آن است که در شرایط حاکم بر نظام بین‌الملل، دیگر دولت‌ها تنها بازیگران عرصه تعاملات بین‌المللی و مناسبات چندجانبه نیستند و تصمیم‌گیری در خصوص مسایل و رخدادهای داخلی و بین‌المللی در حوزه اختیارات دولت‌ها محدود نمی‌شود؛ بلکه سازمان‌های غیردولتی و انجمن‌های علمی به عنوان یکی از ارکان جامعه مدنی در روند سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری در حوزه‌های مختلف جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند.

پیشگامی دانش سیاست در ورود به ایران و تأسیس مدرسه علوم سیاسی به عنوان نخستین مرکز آموزش علمی، روشمند و دانشگاهی به طور حتم سند پرافتخاری از هویت علم سیاست در کشور به شمار می‌آید و نشان از قدمت و ماندگاری دانش سیاست در ایران علی‌رغم فراز و فرودهای تاریخی و محدودیت‌های اعمال شده بر این حوزه تخصصی دارد. اما با وجود پیشتاز بودن علم سیاست در کشور، تأسیس نهادی مستقل در این حوزه با تأخیری قابل تأمل مواجه بود، امری که سبب شده است علم سیاسی در زمره آخرین رشته‌های علمی و دانشگاهی باشد که موفق به راه‌اندازی نهادی مستقل علمی در این حوزه شود.

راه‌اندازی انجمن علوم سیاسی ایران آغازگر فصل نوینی از حیات این رشته در کشور به شمار می‌آید که افق‌های جدیدی را پیش چشم دانش‌پژوهان این حوزه گشود و به واقع می‌توان ادعا کرد که دانش سیاست در ایران با انجمن علوم سیاسی وارد مرحله نوینی از حیات علمی خود شد که خردورزی جمعی، واقع‌گرایی و کاربردی ساختن این دانش از جمله مهم‌ترین ویژگی‌های آن به شمار می‌آید.

ضرورت هویت‌یابی مستقل علمی، تعمیق خصلت دانش‌پژوهی، بسط و گسترش مرزهای دانش و تولید علم و ارتقای شأنیت و جایگاه این رشته دانشگاهی، دانش‌آموختگان این حوزه را بر آن داشت تا با اقدامی داوطلبانه، فراگیر و هماهنگ با احساس اراده و توان فارغ‌التحصیلان رشته علوم سیاسی و روابط بین‌الملل به ایجاد این انجمن همت گمارند.

در این میان، ده سال اول فعالیت انجمن علوم سیاسی ایران نشان از کاری بزرگ و سترگ دارد که به طور حتم در سایه حمایت، همراهی، مسئولیت‌پذیری و مساعدت فکری و اجرایی اساتید و دانش‌پژوهان این حوزه علمی محقق شده است. دستاوردهای این نهاد علمی نشان می‌دهد که بزرگ‌ترین نهاد دانش سیاسی کشور توانسته متشاه اقدامات قابل توجهی در این حوزه علمی باشد. کتاب پیش رو تلاشی است برای نشان دادن دستاوردها و فعالیت‌های انجمن علوم سیاسی ایران که در یازده بخش تنظیم شده است و در پایان هر بخش با ارائه داده‌های کمی، تحلیل و بررسی جامعی از هر یک از فعالیت‌های انجمن صورت گرفته است.

در بخش اول کتاب با عنوان «تأملات نظری» دو رویکرد نهادسازی و توانمندسازی مورد

تجلیل و بررسی قرار گرفته است. بر اساس نظریه نهادسازی شکل‌گیری انجمن‌های علمی حاصل روندی دموکراتیک است که در آن منافع جمعی بر منافع فردی رجحان دارد و این امر سبب می‌شود که با توجه به فضای مشارکتی در حوزه فعالیت انجمن‌های علمی، تحمیل اراده فردی محدود شود. اما نظریه توانمندسازی به مکانیزم‌ها و اصولی اشاره دارد که کاربرد آن می‌تواند سبب تقویت توانمندی افراد و در نهایت افزایش کارایی نهادهای علمی شود. در ذیل این دو نظریه ویژگی‌ها و کارکردهای انجمن‌های علمی نیز مورد توجه قرار گرفته است. در بخش دوم کتاب روند تاریخی ورود علم سیاست به ایران و تأسیس انجمن علوم سیاسی ایران از گام‌های نخستین تا قوام‌یابی و انسجام این نهاد نوپا مورد طرح و بررسی واقع شده است.

«همایش‌های علمی؛ روندی تأثیرگذار بر دانش سیاست» سومین بخش کتاب را تشکیل می‌دهد که در فصل به بررسی همایش‌های سالانه انجمن، همایش‌های مشارکتی و در نهایت همایش‌های ملی انجمن علوم سیاسی از حامیان آنها به شمار می‌آید، پرداخته است. در این بخش علاوه بر توضیحاتی در خصوص موضوعات همایش‌ها، برخی از مقالات ارائه شده در همایش‌ها نیز به صورت مختصر مورد نظر قرار گرفته است.

در بخش چهارم به نشست‌های علمی انجمن با عنوان «ایجاد فضای گفت‌وگو در تعاملات علمی» پرداخته شده است. انجمن علوم سیاسی در مجموع ۱۵ عنوان نشست علمی برگزار کرد که در برخی از این نشست‌ها به مسائل و بررسی سبیل سیاسی روز پرداخت و در بعضی دیگر نیز آسیب‌ها و چالش‌های این حوزه از دید اساتید و صاحب‌نظران دانش سیاسی کشور مورد بررسی قرار گرفت.

در بخش پنجم نقد و بررسی ۱۳ عنوان کتاب در حوزه‌های علمی و علوم اجتماعی از دیدگاه منتقدین حوزه‌های مختلف مورد توجه قرار گرفته است که در این میان تلاش شده تا هر یک از کتاب‌ها از سوی اساتید و صاحب‌نظرانی مورد نقد و بررسی قرار گیرد که در خصوص موضوع کتاب صاحب آثار و یا تجربیات علمی هستند.

در بخش ششم با عنوان «توليدات علمی انجمن علوم سیاسی ایران» دستاوردهای انجمن اعم از پروژه‌های علمی، پژوهشنامه علوم سیاسی، کتاب‌های منتشر شده توسط این نهاد و گاهنامه‌های انجمن به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی این دستاوردها نشان می‌دهد که انجمن در یک دهه فعالیت خود توانسته در حوزه تعاملات علمی، همکاری با ساختارهای رسمی و اجرایی کشور و ارزش نهادن به فعالیت‌های داوطلبانه دانشجویی گام‌های مؤثری بردارد.

بررسی وضعیت ۵ کمیته علمی انجمن علوم سیاسی موضوع هفتمین بخش کتاب را تشکیل می‌دهد. این کمیته‌ها که به دنبال تصویب هیئت مدیره انجمن از سال ۱۳۹۰ فعالیت

خود را آغاز کردند تاکنون دستاورد قابل تأملی در حوزه‌های مختلف به ویژه جلسات نقد و بررسی کتاب و نشست‌های علمی داشته‌اند.

فصل هشتم کتاب با عنوان «کارگاه‌های آموزشی؛ راهکاری کارآمد در کادرسازی» به بررسی ۱۰ عنوان کارگاه آموزشی انجمن علوم سیاسی ایران می‌پردازد. کارگاه‌های آموزشی انجمن با بهره‌گیری از اساتید شاخص دانش سیاسی کشور تلاش دارد بتواند با آموزش نیروهای متخصص به پیشبرد اهداف انجمن یاری رساند.

دیگر اقدامات مهم و تأثیرگذار انجمن در طی سال‌ها فعالیت برگزاری همایش یادمان فرهنگی‌دان است که در فصل نهم کتاب به تفصیل مورد توجه قرار گرفته است. نظرسنجی از اعضای انجمن، بهره‌گیری از توان اجرایی دانشجویان، تهیه نمادها و تعامل با دیگر نهادها و مؤسسات آموزش و فرهنگی از جمله مهم‌ترین اقدامات انجمن در برگزاری این همایش بوده است.

در فصل دهم کتاب یکی از یک دهه فعالیت انجمن علوم سیاسی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. بر این اساس تعداد مقالات، فعالیت‌های مختلف انجمن، میزان مشارکت اساتید، دانشجویان و پژوهشگران در هم‌نشین، میزان مشارکت دانشگاه‌ها و مراکز علمی و آموزشی و سهم تهران و دیگر شهرسازان در فعالیت‌های مختلف انجمن مورد بررسی دقیق قرار گرفته است.

در نهایت، در بخش یازدهم کتاب با موضوع «بررسی اطلاعات و روندهای پیش رو» با استفاده از روش STEEPV و روش SWOT ضمن بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در حوزه فعالیت‌های انجمن، روند آینده فعالیت‌های انجمن نیز مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان اذعان کرد که انجمن علوم سیاسی در یک دهه فعالیت خود اقدامات قابل توجهی در راستای ارتقای دانش سیاسی کشور انجام داده است. گسترده‌گی حوزه فعالیت انجمن نشان‌دهنده اهتمام ویژه مسئولان این نهاد برجسته علمی کشور در دستیابی به اهداف انجمن است؛ امری که تحقق آن در آینده می‌تواند علوم سیاسی را از علمی حاشیه‌ای به دانشی کاربردی و تأثیرگذار بر ارکان حیات سیاسی - اجتماعی کشور سوق دهد.